

השתקפותם של העובדים הסוציאליים בעיני הציבור בישראל

מאיה קגן

מאמר זה מציג תוצאות סקר על ידע ועמדות של הציבור בישראל כלפי עובדים סוציאליים. הסקר בדק את משתני הרקע של המשיבים, את הידע הכללי שלהם על עבודה סוציאלית כמקצוע, ואת מידת בקיאותם במגוון התפקידים שעובדים סוציאליים ממלאים. כמו כן בדק הסקר את עמדותיהם כלפי עובדים סוציאליים וכיצד הם מדרגים אותם מבחינת מקצועיות, אפקטיביות, אמון ואהדה לעומת מקצועות ועיסוקים טיפוליים ומסייעים אחרים. הנתונים נאספו באמצעות שאלונים מובנים במדגם נוחות של 1,417 משתתפים בני 21 ומעלה.

הממצאים מראים שלצד בקיאות רבה למדי בתחומים כלליים הקשורים למקצוע, הייתה אי בהירות מסוימת באשר לתפקידיהם של עובדים סוציאליים. הדבר בלט בעיקר בתחומים שאינם נסקרים בתדירות גבוהה באמצעי התקשורת, כמו עבודה קהילתית, ובתחומים שגם בעלי מקצועות אחרים עוסקים בהם. העמדות כלפי עובדים סוציאליים היו אמביוולנטיות. אף על פי שברוב המדדים (מלבד אמון) הם קיבלו את הדירוגים הנמוכים ביותר מבין התחומים הפרופסיונליים שאליהם הושו, שיעור גבוה למדי מן הנבדקים שללו הצהרות ביקורתיות ומתייגות כלפיהם והגדירו אותם כאנשים המתבססים בעבודתם על ערכים, אידאולוגיה חברתית ואתיקה מקצועית, ואף האמינו שיש צורך להגדיל את מספר העובדים הסוציאליים בישראל ולשפר את תנאי עבודתם. כמו כן נמצא קשר בין המאפיינים הדמוגרפיים של הנבדקים ורמת הידע שלהם על תפקידים שממלאים עובדים סוציאליים לבין עמדותיהם כלפי בעלי מקצוע זה.

מילות מפתח: סקר, עמדות כלפי עובדים סוציאליים, ידע על עובדים סוציאליים, תפיסת התפקיד של עובדים סוציאליים

מבוא

למאמר זה שלוש מטרות עיקריות: (א) לבדוק את הידע הכללי של הציבור בישראל על עבודה סוציאלית ועל עובדים סוציאליים. האם הציבור מודע, למשל, למערך התפקידים שהם ממלאים? האם הוא יודע מהי ההכשרה המקצועית שהם נדרשים לה ומהם תנאי התעסוקה שלהם? (ב) לבחון כיצד מצטיירת תדמיתם של עובדים סוציאליים בעיני הציבור הישראלי, מהן עמדותיו כלפיהם וכיצד הוא מדרג את מקצועם

לעומת מקצועות ועיסוקים טיפוליים ומסייעים אחרים; (ג) לבחון אם יש במאפיינים הדמוגרפיים של הציבור ובמידת מודעותו למערך התפקידים של עובדים סוציאליים כדי להסביר את עמדתו כלפיהם.

הידע והעמדות מעצבים את דעת הקהל הרחב על עובדים סוציאליים. ככל שרמת הידע גבוהה יותר העמדות כלפי העוסקים במקצוע חיוביות יותר (Kaufman & Raymond, 1995-1996). כשלציבור יש עמדות חיובית כלפי עובדים סוציאליים רמת האמון שלו בהם עולה, וכך גם הסיכוי שיפנה אליהם במקרה הצורך לקבלת ייעוץ, טיפול או סיוע. לעומת זאת, כשתדמיתם של עובדים סוציאליים (שנתפסים לפעמים כמטפלים בעיקר במשפחות עם בעיות כרוניות ובאנשים שנמצאים בשולי החברה, וכן נחשבים לא מקצועיים וחסרי יכולת לעזור) (LeCroy & Stinson, 2004) שלילית או מתויגת בעיני הציבור, הוא עלול להירתע מלפנות אליהם.

בישראל העבודה הסוציאלית כפרופסיה אינה נהנית מסטטוס תעסוקתי יוקרתי במיוחד. כאשר המקצוע נתפס כפחות יוקרתי ממקצועות דומים או קרובים לו, פוחתת במידה ניכרת הסבירות שאנשים שיש להם חלופות יוקרתיות ורווחיות יותר יבחרו לעסוק בו (Auger, Blackhurst & Wahl, 2005). כן עלולים להיפגע ההנעה, הפנמת הידע והטמעת הערכים המקצועיים של הלומדים אותו, וגם המורל ותחושת המסוגלות והיעילות של העובדים עצמם (Zugazaga, Surette, Mendez, & Otto, 2006).

מחקרם של קראוס והרטמן (1994), אשר התמקד בשינוי שחל ביוקרת המקצועות בישראל בשנים 1974–1989, גילה שבשנים אלו חלה ירידה ביוקרתו של מקצוע העבודה הסוציאלית. מאז, למיטב ידיעתי, לא נאספו נתונים מסודרים על השינויים ברמת היוקרה שלו, אם כי מהתבוננות במגמות הכלליות בחברה הישראלית אפשר להסיק שהתמורות בסולם הערכים של החברה משתקפות בשינויים ביוקרת המקצועות (בן פורת, 2001): ערכים קולקטיביסטיים נדחקים לאחור, ואילו השאיפות, היכולות והרצונות האישיים של הפרט מוצבים במרכז. ממחקרם של קראוס והרטמן (1994) עולה כי השפעתה של ההשכלה על היוקרה התעסוקתית נחלשה, אך עודנה הגורם המשפיע ביותר. עלייה בדירוג היוקרה חלה בעיקר במשלחי יד שמעניקים לבעליהם הכנסה כספית גבוהה ועצמאות מבחינת מעמדם בשוק עבודה, אך עיסוקם של העובדים הסוציאליים אינו עומד בדרך כלל בסטנדרטים אלו. עובדים סוציאליים רבים חשים שתנאי עבודתם והעסקתם אינם הוגנים מספיק, ושנים ארוכות הם מנהלים מאבקים על שיפורם, אך ללא הצלחה של ממש (איגוד העובדים הסוציאליים, 2014). שינוי ומאבק חברתי מחייבים תמיכה ציבורית רחבה, ועל כן יש חשיבות רבה לעמדתו של הציבור כלפי העובדים הסוציאליים. אם היא אינה אוהדת, תתקשה הקבוצה הפרופסיונלית לצבור די כוח פוליטי להגן על האינטרסים שלה ולקדם את המדיניות הסוציאלית בחברה (Vogt, 1994).

העובדים הסוציאליים בישראל פועלים בסביבה דינמית, בתוך הקשרים חברתיים, כלכליים ופוליטיים משתנים. לכן הם נחשפים לא פעם למצבים חדשים ולא מוכרים, שמעלים את שאלת גבולות המקצוע. לעתים לא רק הציבור, אלא העובדים הסוציאליים עצמם חוסר בהירות בעניין זה. בהעדר מודעות למערך התפקידים של עובדים סוציאליים, הציבור עשוי לפתח ציפיות כוזבות ולאמץ עמדות מוטעות ולא מבוססות כלפי המקצוע והעוסקים בו. עובדים סוציאליים צריכים לדעת מה הציבור יודע וחושב עליהם כדי שתהיה להם אפשרות לפתח כלים לשיפור תדמיתם, להגברת מודעות הציבור לעשייתם ולעידוד שיתוף הפעולה עמם בתחום הפרט, המשפחה והקהילה. על כן חשוב לבחון אם הציבור מודע למערך התפקידים של עובדים סוציאליים ולבדוק כיצד המקצוע והעוסקים בו נתפסים בעיניו. לצד זה, חשוב לבדוק גם אם למאפיינים דמוגרפיים של הציבור ולמידת מודעותו למערך התפקידים של עובדים סוציאליים יש חלק בהסבר עמדתו כלפיהם.

סקירת הספרות בתחום הזה מעלה מסקנה עגומה – הנושא לא קיבל התייחסות מספקת במחקר, ורק מחקרים בודדים עסקו בתחום זה בעשור האחרון (קרומר-נבו, סלונים-נבו, הירשזון-שגב ובן-ישי, 2005; LeCroy & Stinson, 2004). המאמר הנוכחי מציג את תוצאות הסקר שנועד למלא את החסר ולשקף את הידע של הציבור הרחב על עובדים סוציאליים ועמדותיו כלפיהם בישראל של שנת 2014.

מסגרת תאורטית

תפקידו של עובד סוציאלי בישראל עבר שינויים רבים במרוצת השנים. עד לחקיקתו של חוק הביטוח הלאומי ב-1953, עיקר עיסוקיהם של עובדים סוציאליים היה בדיקת זכאות והענקת תמיכה כספית לזכאים, אך עם העברתה של אחריות זו למוסד לביטוח הלאומי הוסר מהם העיסוק הכספי כמעט לחלוטין, מלבד סיוע חירום ועזרה כלכלית עקיפה (שלא במתן כסף במישרין), כגון סיוע במשק בית, אספקת ציוד לבית, שיבוץ ילדים במעונות יום או פנימיות ועוד (חובב, לונטל וקטן, 2012). בעקבות מהלך זה נפתח לפני העובדים הסוציאליים בישראל מערך חדש של תפקידים הקשורים ליעוץ, טיפול סוציאלי, ופיתוח תוכניות רווחה (וייס, 2000).

חוק העובדים הסוציאליים בישראל (תשנ"ו-1996) קבע באופן חד-משמעי למי יש זכות לעסוק במקצוע ("לא יעסוק אדם בעבודה סוציאלית אלא אם כן הוא עובד סוציאלי"), והוא מפרט שורה ארוכה של תנאים להכשרתם. בתקנות העובדים הסוציאליים ובתיקוני המשך (תקנות העובדים הסוציאליים, 2006/2001) מפורטים תפקידים ומשרות שבהם רשאים לעסוק אך ורק עובדים סוציאליים, וכן תפקידים שבהם יכולים לעסוק גם בעלי מקצועות אחרים. התמורות החברתיות והטכנולוגיות המואצות בעשור האחרון תרמו להגדלת טווח הנושאים שבהם עובדים סוציאליים צריכים לטפל,

ובהתאם גדל גם מערך תפקידיהם. עם זאת, ההגדרות בחוק כלליות מאוד, ובהעדר הגדרת גבולות תפקיד ברורים גוברת החפיפה בין עיסוקם של עובדים סוציאליים לבין עיסוקים טיפוליים ומסייעים רבים ומגוונים אחרים, ומיישטשת הבהירות בדבר מידת הכשרתם וסמכותם למלא תפקידים שאינם מעוגנים במפורש בתקנות.

לכן נעשו ניסיונות אקדמיים לבנות מודלים המגדירים את תפקידיו של עובד סוציאלי. מודלים אלו עוסקים במגוון התפקידים בתוך ההקשר של התחומים שהוא עוסק בהם. המודלים עוסקים באבחון בעיות, טיפול, שיקום, ייעוץ, הדרכה וליווי הלקוח, סגור, גישור ופישור בין הצדדים, תכנון פעולות, ארגון ופיתוח וכן הובלה ושינוי של מדיניות (מקרוס, 2006; Itzhaky & York, 1994). עם זאת, קשה לומר שמודלים אלו הצליחו להגדיר באופן חד-משמעי את תפקידיו של עובד סוציאלי. לאחרונה גוברים הקולות המטילים ספק אם הדבר בכלל אפשרי, ואף מתנגדים לתיחום הגדרות התפקיד של עובדים סוציאליים. במקום זאת, הם קוראים להגדרות אוניברסליות יותר של התפקיד, המתבססות על ראיית אנשי המקצוע כפועלים מתוך ידע מדעי מעמיק של המכניזמים, המבנים וההקשרים שלו (Brante, 2011).

גישה זו אינה מעניקה את החשיבות הראויה לידע הצומח מעבודה מעשית. במבט מהזווית הפמיניסטית, מערכת ההגדרות החברתיות מעניקה יתרון למקצועות גבריים ודוחקת לשוליים מקצועות נשיים (כגון עבודה סוציאלית), וכן פוגמת בתהליך רכישת הלגיטימציה החברתית שלהם, ביכולת לקדם את הזכויות והאינטרסים של העוסקים וביכולת להגן עליהם, הקידום וההגנה של הזכויות והאינטרסים של העוסקים בהם וביכולת להגן עליהם. החברה נוטה לזהות ידע סטרוקטורלי ומדעי עם גבריות, ואילו את ידע הנובע מעבודה מעשית – עם נשיות. על כן רבים מהמקצועות הטיפוליים והמסייעים, כגון עבודה סוציאלית, נחשבים לא רק נשיים, אלא גם מעשיים ולא מוגדרים מספיק, שמתהווים מתוך אינטראקציה דינמית של אנשי המקצוע עם הסביבה ואף תלויים במשא ומתן לקבלת אשרור חברתי לקיומם, לנחיצותם ולקומפוטנטיות המקצועית שלהם (Dahle, 2012).

הידע של הציבור על עובדים סוציאליים ועמדותיו כלפיהם

הסקר הנוכחי התבצע בשנת 2014. אז התחלתי לדלות נתונים על המאפיינים התעסוקתיים והדמוגרפיים של העובדים הסוציאליים בישראל, התפלגות תעסוקתם במגזרים השונים וסוגי התמחותם. התברר שמאז שנת 2003 לא נערך בישראל כל סקר רשמי מקיף על עובדות אלו, ואין כיום מאגרי מידע פומביים המשקפים מידע זה. באותה שנה ערכה הרשות לתכנון כוח אדם של משרד הכלכלה והתעשייה (תמ"ת) סקר מקיף על התפתחויות במשלח היד של עובדים סוציאליים בישראל בשנים 1990–2002 (בר צורי, 2003). אחרי תקופה זו אפשר רק לדלות פרטים חלקיים ממגוון רחב של

מקורות. עובדה זו כשלעצמה מעידה על הבעייתיות בכל הנוגע להקניית חשיבות, שקיפות, למידה והתייחסות למקצוע. על פי דוח זה, בשנת 2002 הועסקו בישראל 12,100 עובדים סוציאליים כעובדי קהילה ורווחה (כלומר עובדים סוציאליים כלליים וקהילתיים וגם עובדים העוסקים ברווחה, ביעוץ משפחתי, בשיקום וקציני מבחן). בשנים 1990–2002 עלה מספר המועסקים בתחום ב-5,200 עובדים. ממקורות נוספים (הכנסת, מרכז המחקר והמידע, 2010) עולה כי מגמת העלייה נמשכה, ובשנת 2008 גדל מספר התקנים של העובדים הסוציאליים ב-22% לעומת שנת 2000. הסיבות לעלייה זו הן ריבוי הבעיות והסוגיות הנתונות לטיפולם וכן עליית המודעות למעורבותם המקצועית.

על אף העלייה בדרישה לעובדים סוציאליים לא חל שינוי של ממש בתנאי עבודתם וברמת הכנסתם. לפי נתוני האגף הממונה על השכר במשרד האוצר, השכר ההתחלתי של עובד סוציאלי הוא 4,500–5,500 ש"ח ברוטו, ועובדים סוציאליים נבדלים זה מזה בשכרם על פי ותק והיקף המשרה (הכנסת, מרכז המחקר והמידע, 2010). לטענת איגוד העובדים הסוציאליים (2014), מלבד השכר הנמוך יחסית, ישנה שורה ארוכה של מאפיינים לעיסוק בעבודה סוציאלית בישראל (כגון שעות עבודה ארוכות, קידום מוגבל בעבודה, חוסר ביטחון תעסוקתי ובירוקרטיה) אשר תורמים לעומס, ללחץ ולשחיקה, והללו מתבטאים בתשישות נפשית ובירידה ביכולת התפקוד של עובדים סוציאליים (שם). לצד העבודה בתנאים אלו, עובדים סוציאליים נאלצים לא פעם להתמודד עם ביקורת תקשורתית וחברתית, עם דימוי שלילי, עם ציפיות מוגזמות הנובעות מאי הבנת תפקידם בקרב הציבור ודעות קדומות על אופן התנהלותם (מקרוס, 2006; קרומרנבו ואחרים, 2005). עם זאת, רוב המחקרים בתחום עבודה סוציאלית עוסקים בסוגיות מקצועיות שעובדים סוציאליים מטפלים בהן, אך מעטים המחקרים שמנסים לבחון את הידע של הציבור הרחב עליהם ועמדותיו כלפיהם.

אחד המחקרים המעטים בנושא הידע של הציבור על עובדים סוציאליים ועמדותיו כלפיהם היה מחקרם של קונדי, הנסון, לאנג, מוס וקיין (Condie, Hanson, Lang, Moss, & Kane, 1978). ממצאי המחקר הראו שמודעות הציבור האמריקאי למערך התפקידים של עובדים סוציאליים הייתה מוגבלת יחסית, אם כי היא השתפרה לעומת המצב בשנות ה-50 (Weinberger, 1967). עם זאת, הציבור עדיין טעה וייחס לעובדים סוציאליים תפקידים שאינם שייכים להם. כמו כן, העבודה הסוציאלית נתפסה כאחד המקצועות הטיפוליים הפחות יוקרתיים, ורוב הנבדקים במחקר (כ-90%) הביעו הסתייגות מפנייה לעובדים סוציאליים כאשר מתעוררות בעיות אישיות כלשהן.

כעבור כמעט שני עשורים בדיק מחקר באוסטרליה (Sharpley, 1986), בין היתר, את עמדת הציבור כלפי עובדים סוציאליים לעומת פסיכולוגים, פסיכיאטרים ויועצים מקצועיים. המחקר מצא כי לדעת הציבור דווקא עובדים סוציאליים הם תורמים וחשובים יותר מכולם.

מחקר דומה שנערך בארצות-הברית (Fall, Levitov, Jennings, & Eberts, 2000) השווה בין חמישה מקצועות הקשורים לבריאות הנפש מבחינת רמת האמון שהציבור רוחש לבעלי המקצוע בכל הקשור ליכולתם לטפל בבעיות פסיכולוגיות או רגשיות. החוקרים הציגו לעיון הנבדקים חמישה מקרים המתארים בעיות ברמות קושי שונות. בכל המקרים, העובדים הסוציאליים קיבלו את הדירוג הנמוך ביותר מבין בעלי המקצוע. ממצאי מחקרה של טאוור (Tower, 2000), אשר בדקה את העמדות של צוותי חינוך מיוחד כלפי עובדים סוציאליים העובדים בבתי הספר, הראו שבשל חשיפתם הנמוכה למקצוע העבודה הסוציאלית היה להם ידע מוגבל עליו. לרוב לא תפסו הצוותים החינוכיים את העובדים הסוציאליים כחלק מצוות בית הספר, ולא ראו צורך לשתף אותם בפתרון בעיות. עם זאת נמצא שככל שהידע של אנשי החינוך על תפקידי עובדים סוציאליים בחינוך המיוחד היה רב יותר, כך הם העריכו אותם באופן חיובי יותר.

במחקרם של קאופמן וריימונד (Kaufman & Raymond, 1995-1996) התקבלו ממצאים מעודדים פחות. מסקנות המחקר הצביעו על עמדות שליליות למדי כלפי העובדים הסוציאליים. יתר על כן, נמצא שהיכרות אישית עם עובדים סוציאליים ושימוש בשירותיהם לא העלו את ההערכה כלפיהם.

במחקרם של לקרוי וסטינסון (LeCroy & Stinson, 2004) נעשתה עבודה מעמיקה בבחינת הידע והעמדות של הציבור האמריקאי כלפי עובדים סוציאליים בתחילת המאה ה-21. החוקרים לא רק השוו בין עובדים סוציאליים לבעלי מקצועות ועיסוקים טיפוליים ומסייעים אחרים (כגון פסיכולוגים, פסיכיאטרים, יועצים, אחיות ואנשי כמורה ודת), כפי שעשו קודמיהם, אלא השוו את ממצאיהם לממצאי מחקרים קודמים, ובכך אפשרו לקוראיהם להתרשם משינויים שחלו או לא חלו בעמדות הציבור האמריקאי כלפי עובדים סוציאליים במרוצת השנים. אמנם בין מחקרם ובין המחקר של קונדי ואחרים (Condie et al., 1978) יש פער של כמעט שלושים שנה, אולם כמעט שלא חלו שינויים בתפיסות הציבור, לא באשר לעובדות הקשורות לעובדים סוציאליים ולא באשר לסטריאוטיפים שלו. כך למשל, בשנות ה-70 סברו 93.2% מהציבור שעובדים סוציאליים עובדים עם כל המעמדות בחברה; ב-2004 לא השתנה שיעור זה מהותית והיה 92.4%. עם זאת, חלה עלייה בתפיסה הסטריאוטיפית של הציבור כי לעובדים סוציאליים יש זכות לקחת ילדים מהוריהם, לפי שיקול דעתם. שיעור החושבים כך עלה מ-19.6% בשנת 1978 ל-35% בשנת 2004.

יש מחקרים (Gibelman, 2004; Tower, 2000) המייחסים תופעה זו לכך שעובדים סוציאליים אינם פועלים לקידום מודעות ציבורית לעשייתם ולעיצוב דעת קהל כלפי מקצועם. הקהל רוכש את מרבית המידע מאמצעי התקשורת, ואלה אינם בהכרח מחויבים לקידום המקצוע, ונוטים לא פעם לתאר עובדים סוציאליים כלא-מקצועיים מספיק, מציינים אותם בעיקר בהקשרים שליליים, סנסציוניים ויוצאי דופן, ואינם משקפים את שגרת עבודתם כפי שהיא באמת. עם זאת, יש לציין שנתונים אלו עולים

ממחקרים ממדינות אחרות; בישראל, למיטב ידיעתי, טרם נבדקה סוגיית הצגתם של העובדים הסוציאליים בתקשורת.

כמו במחקרה של שרפלי (Sharpley, 1986), גם לה־קרוי וסטינסון (LeCroy & Stinson, 2004) הסיקו כי הטענה שהציבור תופס עובדים סוציאליים באופן שלילי היא מרחיקת לכת. אמנם יש מקום לשיפור ולשינוי, אך הנתונים הצביעו על עלייה במודעות הציבור לתרומתם של עובדים סוציאליים לקהילה, על תפיסה שיש צורך ביותר עובדים סוציאליים ואף על עלייה בשיעור התמיכה של הנבדקים בכך שילדיהם יבחרו בעבודה סוציאלית כמקצוע. מלבד זאת, רמת ההיכרות של הנבדקים עם מכלול התפקידים של עובדים סוציאליים (כגון סוכני שינוי חברתי או רכזים קהילתיים) השתפרה עם השנים, אף שלא תמיד הצליחו לקבוע נכונה איזה תפקיד הוא תפקידם של עובדים סוציאליים ואיזה לא (ייחסו להם למשל תפקיד של יועץ משפטי, ולא ידעו שמקצתם עוסקים בפסיכותרפיה) (LeCroy & Stinson, 2004).

במחקר דומה שנערך בניו־זילנד (Staniforth, Fouché, & Beddoe, 2014) נמצא שהציבור מודע למדיי למגוון התפקידים שממלאים עובדים סוציאליים ולסוג ההכשרה המקצועית הנדרשת מהם. עם זאת, ואף על פי שהובעו עמדות חיוביות למדי כלפיהם, רבים חשו שיש עוד מקום לשיפור, וששקיפות ומתן מידע לציבור על עשייתם עשויים לתרום לכך בצורה ניכרת.

כאמור, בארצות־הברית מאפשרים המחקרים להשוות את הידע על עבודה סוציאלית, על תפקידיהם של עובדים סוציאליים ועל עמדות הציבור כלפיהם לאורך השנים, וגם להשוות בינם ובין בעלי מקצועות ובעלי עיסוקים טיפוליים ומסייעים אחרים. בישראל, לעומת זאת, לא פורסמו (למיטב ידיעתי) עד כה מחקרים העוסקים בסוגיה זו. חסר גם מידע על תרומת משתנים בולטים כמו המאפיינים הדמוגרפיים של הציבור ומידת מודעותו לתפקידיהם של עובדים סוציאליים, להסבר עמדתו כלפיהם. הממצאים יוצגו לראשונה במאמר הנוכחי.

המחקר

אוכלוסיית המחקר והמדגם

אוכלוסיית המחקר היא אזרחי ישראל, בני 21 ומעלה, מן המגזר היהודי. לצורך המחקר נדגמו 1,417 נבדקים. הגיל הממוצע של הנבדקים היה 38.93 ($SD = 12.18$), מהם 60% נשים ו־40% גברים. רוב הנבדקים (66%) שייכו את עצמם למעמד הביניים, 6.1% למעמד הנמוך ו־27.9% למעמד הגבוה. ההשכלה הממוצעת הייתה 14.38 שנות לימוד

88.9% מהנבדקים דיווחו שהם עובדים, ורובם (54.8%) השתכרו (SD = 2.91). 4,000–8,000 ש"ח. 55.9% מהנבדקים נשואים, 37% רווקים והיתר (7.1%) אלמנים או גרושים. 42.5% מכלל המדגם היו אשכנזים, 40% ממוצא מזרחי ו-17.5% ממוצא מעורב. כמחצית הנבדקים (49.8%) דיווחו על השתייכות למגזר הדתי או שומר המסורת (2.8% חרדים, 23.6% דתיים, 23.4% שומרי מסורת) ו-50.2% דיווחו שהם חילוניים.

שיטת הדגימה ואיסוף הנתונים

הנתונים נאספו באמצעות שאלונים מובנים. העבירו אותם עוזרי מחקר, סטודנטים לתואר שני, בקרב מדגם נוחות אשר נלקח מתוך אוכלוסייה מגוונת ב-60 ערים ויישובים בישראל. עוזרי המחקר קיבלו הנחיה לדגום נבדקים מכל המחוזות העירוניים והמרחביים בישראל (ירושלים, תל-אביב, חיפה, צפון, מרכז, דרום ויהודה ושומרון) ביחס לגודל האוכלוסייה שלהם (למ"ס, 2013א), ובכל מחוז לדגום קרוב, ככל האפשר, להתפלגות לפי מין, מוצא, מצב משפחתי ורמת דתיות באוכלוסייה (למ"ס, 2013ב). בהעדר מסגרת דגימה מוגדרת, אותרו נבדקים פוטנציאליים במקומות עבודה, במוסדות להשכלה גבוהה ולהכשרה מקצועית, בבית, ברחוב ואפילו בתחבורה הציבורית. לאחר קבלת הסבר קצר על המחקר, הם התבקשו להשתתף בו. מקצת השאלונים הועברו באופן מקוון (באמצעות טפסים למילוי שאלונים במרשתת) ומקצתם באופן אישי, מתוך הקפדה על אנונימיות מוחלטת של זהות המשיבים. שיעור ההיענות להשתתפות במחקר היה גבוה למדיי – כ-85% מכלל האנשים שעוזרי המחקר פנו אליהם. למשתתפים במחקר ניתנה אפשרות לקבל הבהרות על השאלונים באמצעות פנייה אל המראיינים או אל החוקרת הראשית בדואר האלקטרוני.

כלי מחקר

בהעדר שאלון אחיד ומתוקף הבוחן את כל הסוגיות שסקר זה עוסק בהן, נבנה שאלון חדש, המסתמך על ספרות מחקר קודמת (Condie et al., 1978; Fall et al., 2000; Kaufman & Raymond, 1995-1996; LeCroy & Stinson, 2004; Sharpley, 1986). כמה מהשאלות היו בסולם ליקרט וכמה היו שאלות דיכוטומיות ובהן התבקשו הנבדקים לקבוע אם ההיגד נכון או לא. כמו כן נשאלו כמה שאלות פתוחות בחלקו הראשון של הסקר העוסק במאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של המדגם. בחלק השני של הסקר נבחן הידע של הציבור על עבודה סוציאלית (נשאלו שאלות על נושאים כגון גובה שכרם, רמת הכשרתם המקצועית, קיומו של שר רווחה בישראל). בחלק השלישי נבדק הידע של הציבור על תפקידיהם המקצועיים של עובדים סוציאליים בישראל. לנבדקים הוצגו מקצת התפקידים שאחראים עליהם עובדים

סוציאליים וגם תפקידים שכלל אינם באחריותם, והנבדקים התבקשו לציין אלו מהתפקידים הם באחריותם של עובדים סוציאליים ואלו לא (לעיון ברשימת התפקידים ראו לוח 1). מקצת התפקידים היו טיפול, שיקום, ייעוץ והדרכה (כגון סיוע בשיפור תפקודם האישי והחברתי של הפרט והמשפחה, טיפול נפשי ופסיכולוגי, טיפול בהתעללות בילדים והזנחתם, טיפול וסיוע לקשיש, סיוע לאנשים מוגבלים שכלית ולמשפחותיהם ועוד). מקצתם היו תכנון פעולות, ארגון ופיתוח והובלת שינוי (כגון סיוע בהתארגנות קבוצתית או קהילתית, סיוע בקידום רעיונות למיזמים בקהילה ועוד), ומקצתם סנגור, גישור ופישור (כגון טיפול במשפחות אומנה ואימוץ, וסיוע במציאת מקום להתנדבות). מקצת התפקידים לא היו קשורים כלל לעובדים סוציאליים (כגון מניעת התנהגות אובדנית, ייעוץ משפטי ואספקת מרשמי תרופות).

מלבד התייחסות לכל תפקיד ותפקיד, חושב מדד ל"ידע על התפקידים שממלאים העובדים הסוציאליים" על פי מספר הפעמים שכל נבדק השיב תשובה נכונה על כל אחת מהשאלות בשאלון זה. ככל שהנבדק ידע לסווג נכון יותר תפקידים של עובדים סוציאליים, כך קיבל ציון גבוה יותר. הציון המקסימלי היה 27 (כמספר התפקידים) והמינימלי 0.

בחלק הרביעי נבחנו עמדות הציבור כלפי העובדים הסוציאליים. הוצגו בו 19 היגדים על עובדים סוציאליים, והנבדקים התבקשו לדרג על סולם מ-1 עד 5 את מידת הסכמתם עמם (לעיון בהיגדים ראו לוח 2). בנוסף, נבנה מדד לעמדת הנבדקים כלפי עובדים סוציאליים על ידי חישוב ממוצע לכל הפריטים בחלק זה. ציון גבוה יותר מצביע על עמדה חיובית יותר כלפי עובדים סוציאליים. רמת המהימנות בעקיבות פנימית של חלק זה הייתה 0.91. בחלק האחרון נערכה השוואה בין עובדים סוציאליים ובין עוסקים במקצועות ובעיסוקים טיפוליים ומסייעים אחרים (פסיכולוגים, פסיכיאטרים, אחיות, מאמנים אישיים [קואוצ'רים], אנשי דת ויועצים רוחניים) באופן שבו הם דורגו לפי רמת המקצועיות, האפקטיביות, האמון והאהדה כלפיהם (ציון גבוה יותר מצביע על דירוג חיובי יותר בסולם מ-1 עד 5).

ממצאים

ידע כללי על עבודה סוציאלית ועל תפקידיהם של עובדים סוציאליים

(1) ידע כללי

רוב הנבדקים (82.6%) ענו נכון על השאלה אם בישראל יש שר רווחה. 5.2% חשבו שאין שר כזה בישראל, ו-12.2% לא ידעו את התשובה לשאלה. גם על השאלה מהי ההכשרה המינימלית הדרושה כדי לעבוד כעובד סוציאלי, ענו רוב הנבדקים (74.3%)

תשובה נכונה וציינו שאלו לימודי תואר ראשון עם הכשרה מעשית. 15.8% מהנבדקים חשבו שמדובר בתואר שני לפחות. כמעט כל הנבדקים (96.7%) ידעו שבארץ רוב העוסקים בעבודה סוציאלית הן נשים (שתיל, 2012). 73.7% מהנבדקים ידעו שעובדים סוציאליים יכולים לעבוד במגזר הציבורי, העסקי והשלישי, ו-20.3% חשבו שרק במגזר הציבורי והשלישי, אך לא בעסקי. אשר לשכר הממוצע של עובדים סוציאליים (ברוטו), שעל פי משרד האוצר (2011) הוא כ-7,800 ש"ח (בפועל, לטענת איגוד העובדים הסוציאליים [2014], רבים משתכרים הרבה פחות מזה), טווח התשובות היה רחב למדי. 35.6% מהמשיבים השיבו תשובות קרובות למדי, וציינו שהם מניחים שעובדים סוציאליים מרוויחים 6,000–8,000 שקלים בממוצע לחודש. 53.3% חשבו שפחות מזה, ואילו 11.1% חשבו שדווקא יותר.

2) ידע על תפקידיהם של עובדים סוציאליים

לפני הנבדקים הועלו היגדים על כמה מתפקידיהם המקצועיים של עובדים סוציאליים (ראו לוח 1). מקצתם היו נכונים ומקצתם שגויים. מתוך תשובותיהם של הנבדקים עולה מגמה מעניינת: כשמדובר באוכלוסיות מוחלשות (כגון ילדים אשר הוזנחו או עברו התעללות, מוגבלים שכלית, מכורים לאלכוהול וסמים ועוד), או במצבי משבר או במצבים מורכבים (כגון אומנה ואימוץ, אלימות במשפחה או התעללות מינית), רובם השיבו נכונה וידעו שהטיפול בנושאים אלו הוא חלק מתפקידיהם של עובדים סוציאליים. כך לדוגמה, 92.7% מהמשיבים ידעו שמתפקידם של עובדים סוציאליים לטפל באלימות במשפחה, 95.6% ידעו שמתפקידם לסייע בשיפור תפקוד המשפחה, 96.2% מהם ידעו שהם גם מטפלים בהתעללות בילדים והזנחתם.

עם זאת, ברוב הסוגיות הקשורות לקשר בין עובדים סוציאליים לקהילה, שיעור המשיבים נכון ירד במידה ניכרת. כך למשל רק 57.7% מהנבדקים ידעו שעובדים סוציאליים משתתפים בסיוע לקידום רעיונות למיזמים בקהילה, ורק 45% ידעו על חלקם בסיוע בהתארגנות קבוצתית וקהילתית. מגמה דומה הייתה גם לגבי תפקידים שעוסקים בהם גם בעלי מקצועות אחרים מלבד עובדים סוציאליים. כך למשל רק 66.1% מהנבדקים ידעו שיש עובדים סוציאליים שנותנים טיפול נפשי ופסיכולוגי, 50.5% ידעו על מתן ייעוץ זוגי ורק 48.1% ידעו על סיוע בהתמודדות עם לקויות למידה.

בולטים במיוחד שיעורי ההסכמה עם ההיגדים הלא נכונים: 21.6% מהנבדקים חשבו באופן מוטעה שתפקידם של עובדים סוציאליים הוא לספק ייעוץ משפטי, 55.6% חשבו שתפקידם לספק סיוע אדמיניסטרטיבי, 67.4% האמינו שמתפקידם לסייע בתחום הדיור (אף על פי שעל כך מופקד משרד הבינוי והשיכון), מחצית מן הנבדקים סברו שהם נותנים קצבאות לנזקקים, 44.8% האמינו שמתפקידם לתת ייעוץ תעסוקתי, 13.3% האמינו כי הם מספקים מרשמים לתרופות, ו-72.6% חשבו שמתפקידם למנוע התנהגות אובדנית.

השתקפותם של העובדים הסוציאליים בעיני הציבור בישראל

לוח 1 : התפלגות תשובות הנבדקים בנושא תפקידיהם של עובדים סוציאליים

תשובות הנבדקים (%)		היגדים בדבר תפקידי העובדים הסוציאליים
לא נכון	נכון	
8.7	91.3	סיוע בשיפור תפקודו האישי והחברתי של הפרט
4.4	95.6	סיוע בשיפור תפקודה של המשפחה
78.4	21.6	ייעוץ משפטי
44.4	55.6	סיוע אדמיניסטרטיבי
33.9	66.1	טיפול נפשי ופסיכולוגי
86.7	13.3	אספקת מרשמי תרופות למטופלים הזקוקים לכך
40.5	59.5	אספקת אישורים להנחות
3.8	96.2	טיפול בהתעללות בילדים והזנחתם
6.3	93.7	טיפול וסיוע לקשיש
23.7	76.3	הדרכה וסיוע להורים בחינוך ילדיהם
15.8	84.2	סיוע בהתמודדות עם בעיות אלכוהול וסמים
15.5	84.4	סיוע לאנשים עם נכויות
14.9	85.1	סיוע לאנשים מוגבלים שכלית ולמשפחותיהם
32.6	67.4	סיוע בסוגיות דיור
50	50	מתן קצבאות לנזקקים
51.9	48.1	סיוע בהתמודדות עם לקויות למידה
9.5	90.5	טיפול בסוגיות משפחות אומנה ואימוץ
16.8	83.2	ליווי ושיקום אסירים
27.4	72.6	מניעת התנהגות אובדנית
55.2	44.8	ייעוץ תעסוקתי
49.5	50.5	טיפול בבעיות בזוגיות
14.4	85.6	טיפול בהתעללות מינית
7.3	92.7	טיפול באלימות במשפחה
54.6	45.4	פעילות לקידום שינוי מדיניות בנושאים שונים
55	45	סיוע בהתארגנות קבוצתית/קהילתית
42.3	57.7	סיוע בקידום רעיונות למיזמים בקהילה
42.4	57.6	סיוע במציאת מקום להתנדבות

עמדות הציבור כלפי העובדים הסוציאליים בישראל

בפני הנבדקים הוצגה שורה של עמדות הקשורות לעובדים סוציאליים ולעבודה סוציאלית כמקצוע. הם התבקשו לציין את מידת הסכמתם עם ההיגדים שהוצגו לפניהם על פני סולם ליקרט. ככל שהציון גבוה יותר ההסכמה עם ההיגד גבוהה יותר. התפלגות

התשובות של הנבדקים בשאלון העמדות מוצגת בלוח 2. הממצאים מעלים תמונה מעניינת על מקצוע העבודה הסוציאלית. 43.9% מהנבדקים סברו שעובדים סוציאליים עובדים עם אוכלוסיות שאינן אהודות על הציבור הרחב ו-67.1% חשבו שהמקצוע אינו מקצוע יוקרתי, אך 62.3% הגדירו אותו כמקצוע מעניין. אף על פי שבפועל רוב העוסקים במקצוע הן נשים, 44.9% מהנבדקים לא חשבו שזהו מקצוע שמתאים בעיקר להן. 36.2% מהנבדקים החזיקו בדעה מוטעית שלעובדים סוציאליים יש זכות להחליט על הוצאת ילדים מבתם, ו-21.3% האמינו שעובדים סוציאליים בעצמם מושפעים בעבודתם מדעות קדומות. 26.1% מהנבדקים סברו שהתקשורת מציגה בדרך כלל עובדים סוציאליים באור שלילי, ואילו 43.5% לא הסכימו עם היגד זה. 49.2% מהנבדקים לא הסכימו עם ההיגד שעובדים סוציאליים הופכים לא פעם כלי שרת בידי בעלי אינטרסים למיניהם, לעומת 15.7% שהסכימו עם ההיגד.

28.6% מהנבדקים האמינו שלעובדים סוציאליים יש יכולת להשפיע על המדיניות החברתית בנושאים שהם מטפלים בהם, ואילו 34.9% חשבו שאין זה כך. 72% שללו את ההיגד שלעובדים סוציאליים יש עניין להשפיע על מדיניות חברתית אך ורק בנושא שכרם ותנאי עבודתם, ורק 8% הסכימו עם ההיגד.

אף על פי ש-36.3% מהנבדקים סברו שלעובדים סוציאליים בחברה הישראלית יש תדמית בעייתית, רוב הנבדקים (80.7%) לא הסכימו עם ההיגד שלעובדים סוציאליים לא באמת אכפת מהמטופלים. כמו כן, רבים מהנבדקים (58.3%) לא הסכימו עם הטענה הרווחת כי לעובדים הסוציאליים יש יותר מדי סמכויות או עם הטענה שהם חורצים גורלות של בני אדם בקלות-יתר (64.3%). רבים (66.9%) גם דחו את ההיגד שלעתים קרובות עובדים סוציאליים רק מחמירים את המצב בטיפולם. יתר על כן, 51.8% מהנבדקים סברו שעובדים סוציאליים מתבססים בעבודתם על ערכים ואידאולוגיה חברתית ועל אתיקה מקצועית (57.6%). 75% מהנבדקים האמינו שעובדים סוציאליים אינם מתוגמלים מספיק על עבודתם, ו-73.2% חשבו שיש צורך להגדיל את מספר העובדים הסוציאליים בישראל.

השוואה בין עובדים סוציאליים ובין בעלי מקצועות ועיסוקים טיפוליים ומסייעים אחרים עובדים סוציאליים הושוו לבעלי מקצועות ועיסוקים טיפוליים ומסייעים אחרים מבחינת מידת האמון והאהדה הציבורית כלפיהם ורמת המקצועיות והאפקטיביות של עבודתם בעיני הנבדקים. אפשר לחלק את קבוצת השוואה לשניים: בעלי מקצוע (עובדים סוציאליים, פסיכולוגים, פסיכיאטרים ואחיות) ובעלי עיסוקים (מאמנים אישיים [קואוצ'רים], אנשי דת ויועצים רוחניים). מקצוע מחייב הכשרה מקצועית מורחבת, ואילו עיסוק הוא פעילות של אדם לפרנסתו שאינו מחייב בדרך כלל הכשרה מקצועית נרחבת, אם בכלל.

לוח 2 : עמדות הציבור בישראל כלפי עובדים סוציאליים

ממוצע טיית	התפלגות תשובות הנבדקים (%)				מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה חלקית	לא מסכים כלל	לא מסכים כלל
	מסכים במידה רבה	מסכים במידה בינונית	מסכים במידה חלקית	לא מסכים כלל					
1.26	2.71	22.1	22.8	25.9	20.6	8.6	עבודה סוציאלית זה מקצוע שמחאים יותר לנשים		
1.14	2.74	15.3	28.5	30.2	18.9	7.2	התקשורת בדרך כלל מציגה את העובדים הסוציאליים באור שלילי		
1.18	3.23	9.6	16.7	29.9	28.9	15.0	העובדים הסוציאליים עובדים עם אוכלוסיית שאינן אהודות על הציבור הרחב		
0.96	2.14	28.4	38.7	24.3	7.3	1.3	עבודה סוציאלית זה מקצוע יקרתי		
1.09	3.69	5.1	7.9	24.7	37.1	25.2	עבודה סוציאלית זה מקצוע מעניין		
1.04	2.74	13.2	25.1	40.4	16.5	4.8	העובדים הסוציאליים מושפעים בעבודתם מדיעות קדומות שלהם		
1.01	2.20	28.0	36.3	25.7	7.3	2.6	העובדים הסוציאליים חורצים גורלות אדם בקלות ייתר		
1.02	2.53	17.0	32.2	35.0	12.1	3.6	העובדים הסוציאליים הופכים לא פעם לכלי שרת בידי אינטרסים למיניהם (כגון בני זוג גרושים המנסוככים על רקע החינוך והגידול של ילדיהם)		
1.07	2.89	11.0	23.9	36.6	22.5	6.1	לעובדים הסוציאליים יש יכולת להשפיע על המדיניות החברתית בנושאים שהם מטפלים בהם		
0.98	2.06	32.1	39.9	20.0	5.7	2.3	לעובדים הסוציאליים יש עניין להשפיע על מדיניות חברתית אך ורק בנושא שכרם ותנאי עבודתם		
0.98	3.46	4.5	9.3	34.4	39.1	12.7	לעובדים הסוציאליים מתבססים בעבודתם על ערכים ואידאולוגיה חברתית		
1.11	3.05	10.1	20.0	33.6	27.7	8.5	לעובדים הסוציאליים יש זכות להחליט על הוצאת הילדים מהבית		
0.92	2.36	16.9	41.4	32.5	6.7	2.5	לעובדים הסוציאליים ניתנות יותר מדי סמכויות		
0.95	2.20	23.9	43.0	24.5	6.2	2.4	לעובדים הסוציאליים רק מחמירים את המצב שבו הם מטפלים		
0.98	3.57	3.5	9.2	29.7	41.8	15.8	לעובדים הסוציאליים מתבססים בעבודתם על אחרקה מקצועית		
0.96	1.83	45.4	35.3	12.4	5.0	1.9	לעובדים הסוציאליים לא באמת אכפת מהמטופלים, הם בסך הכול עושים את העבודה שלהם		
1.19	3.07	11.6	19.4	32.7	22.8	13.5	לעובדים הסוציאליים יש הדמיה בעייתית בחברה הישראלית		
1.02	4.09	2.6	4.8	17.6	31.1	43.9	לעובדים הסוציאליים איום מחוגגלים מטפיך על עבודתם		
1.02	4.06	1.9	6.2	18.6	30.1	43.2	צריך להעלות את מספר העובדים הסוציאליים בישראל		

השתקפותם של העובדים הסוציאליים בעיני הציבור בישראל

עובדים סוציאליים קיבלו דירוגים נמוכים יותר מכל בעלי המקצוע בכל הפרמטרים, מלבד אמון. עם זאת, בכל המקרים הם קיבלו דירוגים גבוהים יותר מבעלי העיסוקים הלא-מקצועיים (ראו לוח 3). כך למשל, מבחינת האפקטיביות של הטיפול והעזרה דורגו פסיכיאטרים במקום הראשון, ואחריהם, עם ציונים דומים, פסיכולוגים ואחיות. עובדים סוציאליים דורגו במקום הרביעי. גם מבחינת המקצועיות דורגו פסיכיאטרים במקום הראשון, אחריהם פסיכולוגים ואחיות, ואילו עובדים סוציאליים במקום הרביעי והאחרון בקרב בעלי המקצוע. מבחינת האהדה, דורגו אחיות במקום הראשון עם ממוצע של 4.17 ($SD = 0.97$), אחריהן פסיכולוגים ופסיכיאטרים, ואחרונים – עובדים סוציאליים, בפער גדול למדי ($M = 2.95, SD = 0.92$). כאמור, רק מבחינת האמון דורגו עובדים סוציאליים במקום השני, אחרי אחיות.

לוח 3: השוואה בין עובדים סוציאליים ובין בעלי מקצועות ועיסוקים טיפוליים ומסייעים אחרים

אמון		אהדה		מקצועיות		אפקטיביות		
ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
3.91	1.41	2.95	0.92	3.91	0.80	3.77	0.83	עובדים סוציאליים
3.88	1.41	3.86	0.97	4.23	1.81	3.94	0.84	פסיכולוגים
3.84	1.44	3.73	1.04	4.29	0.81	3.98	0.89	פסיכיאטרים
4.10	0.92	4.17	0.97	4.13	0.89	3.94	0.99	אחיות
2.79	1.18	2.90	1.26	2.98	1.11	3.13	1.11	מאמנים אישיים (קואוצ'רים)
2.58	1.32	2.68	1.35	2.78	1.69	2.85	1.22	אנשי דת
2.16	1.16	2.27	1.24	2.37	1.18	2.49	1.19	יועצים רוחניים

כיצד המאפיינים הדמוגרפיים של הנבדקים ורמת הידע שלהם על תפקידים שממצאים עובדים סוציאליים מסבירים את עמדת הנבדקים כלפיהם

נבדקה השאלה אם המאפיינים הדמוגרפיים של הנבדקים (מגדר, גיל, מעמד חברתי-כלכלי, מצב משפחתי, רמת דתיות ורמת ההשכלה) ורמת הידע שלהם על תפקידים שממלאים עובדים סוציאליים יכולים להסביר את עמדתם כלפי עובדים סוציאליים. בכלל זה נבדק אם למשתנים הללו יש קשר למידת האמון והאהדה כלפי עובדים סוציאליים ולתפיסת המקצועיות והאפקטיביות של עבודתם על פי האופן שבו דירגו אותם הנבדקים. בעניין זה נערכו רגרסיות ליניאריות מרובות (ראו לוח 4). מקצת המשתנים הדמוגרפיים לא הוכנסו לרגרסיה בשל העדר פיזור הולם של הערכים (כך

למשל, רוב הנבדקים, 88.9%, היו מועסקים) או בשל שיקולים תוכניים. נמצא שככל שהנבדקים ידעו לסווג נכון יותר אלו תפקידים ממלאים עובדים סוציאליים ואלו לא, וככל שהשתייכו למעמד חברתי-כלכלי גבוה יותר, כך הייתה עמדתם חיובית יותר. נשים נטו לעמדה חיובית יותר כלפי עובדים סוציאליים מאשר גברים. משתנים אלו מנבאים באופן חיובי גם את ההערכה הסובייקטיבית של עובדים סוציאליים כאפקטיביים בעבודתם. לצד זה, לרמת ההשכלה הייתה תרומה שלילית להסבר משתנה זה – ככל שהנבדקים היו משכילים יותר, כך הם העריכו את עבודתם של עובדים סוציאליים כפחות אפקטיבית.

הידע על תפקידים שממלאים עובדים סוציאליים, המגדר והמעמד החברתי-כלכלי של הנבדקים ניבאו באופן חיובי את תפיסת מידת המקצועיות של עובדים סוציאליים. לעומת זאת, גיל הנבדקים ורמת השכלתם ניבאו באופן שלילי משתנה זה: ככל שהנבדקים היו מבוגרים ומשכילים יותר, כך הם האמינו שעובדים סוציאליים מקצועיים פחות. אף אחד מהמשתנים הבלתי תלויים לא הצליח לנבא באופן מובהק את מידת האהדה שחשים הנבדקים כלפי עובדים סוציאליים (יצוין שהדירוג של אהדה כלפי עובדים סוציאליים היה הנמוך ביותר מבין יתר הדירוגים שבהם דורגו וגם נמצא במקום האחרון מבין שאר המקצועות הטיפוליים הרשמיים). הידע על תפקידים שממלאים עובדים סוציאליים והמעמד הכלכלי-החברתי של הנבדקים ניבאו באופן חיובי גם את מידת האמון שרוחשים הנבדקים כלפיהם. עם זאת, נמצא אפקט שלילי לגיל – עם העלייה בגיל, פחתה מידת האמון. לידע על תפקידים שממלאים עובדים סוציאליים, למגדר, לגיל, למעמד החברתי-כלכלי ולרמת ההשכלה הייתה תרומה מובהקת להסבר המשתנים התלויים בכמה מהרגרסיות, אך לרמת הדתיות ולמצב המשפחתי לא נמצאה כל תרומה.

דיון

שליחותו העיקרית של מקצוע העבודה הסוציאלית היא "קידום רווחה אנושית והתערבות לשם תיקון סבל אנושי ואי צדק" (בוכבינדר, 2012, 27). על פי הקוד האתי של האיגוד הלאומי של העובדים הסוציאליים בארצות-הברית (National Association of Social Workers, NASW), "המשימה העיקרית של מקצוע העבודה הסוציאלית היא לשפר את הרווחה האנושית ולסייע בהגשמת הצרכים הבסיסיים של כל בני האדם, מתוך דגש מיוחד על צרכים ועל העצמת האנשים המוחלשים, המדוכאים והחיים בעוני" (National Association of Social Workers, 2008). נראה שמקצוע המוגדר כך אמור להיתפס בציבור כמקצוע חיוני שיש לו מטרות חברתיות, ערכיות וחשובות

לוח 4: תוצאות רגרסיה ליניארית מרובה לניבוי עמדות הנבדקים כלפי עובדים סוציאליים על פי המאפיינים הדמוגרפיים של הנבדקים ומידת מודעותם לתפקידיהם של עובדים סוציאליים

עמדות הציבור		אפקטיביות		מקצועיות		אהדה		אמון	
כלפי עובדים סוציאליים		אפקטיביות		מקצועיות		אהדה		אמון	
β	t	β	t	β	t	β	t	β	t
.13	4.93**	.17	6.00**	.09	3.16**	.04	1.54	.10	3.76**
.13	4.89**	.08	2.86**	.13	4.67**	-.03	-1.09	.03	1.07
.01	.02	-.04	-1.29	-.09	-3.03**	.02	.52	-.07	-2.34*
-.02	-.71	-.02	-.77	-.03	-1.11	-.01	-.46	-.05	-1.70
.01	.22	-.05	-1.65	-.01	-.32	.03	1.08	-.01	-0.36
.01	.27	-.09	-3.12**	-.09	-3.05**	.07	2.32	-.02	-.70
.13	4.84**	.06	2.00*	.12	4.17**	-.04	-1.42	.08	2.69*

* $p < .05$ ** $p < .01$

- 1 = זכר; נקבה
 2 = נשוי/אה; לא נשוי/אה
 3 = חרדי; דתי; שומר מסורת; חילוני
 4 = נמוך; בינוני; גבוה

מאיה קגן

ושליחיו, העובדים הסוציאליים, אמורים להיתפס כמי שיש להם תפקיד חשוב בשירות המדינה, הקהילה, המשפחה והפרט בהגשמת מטרות אלו. עם זאת, ממצאי הסקר מראים שהדימוי של עובדים סוציאליים בציבור הישראלי אינו בהכרח תואם זאת. לא אחת, האופן שבו העובדים הסוציאליים מצטיירים בעיני הציבור אינו מייצג את המצב כפי שהוא במציאות. בהעדר מידע עובדתי על עובדים סוציאליים או בהעדר מודעות לו, עשוי הציבור לגבש עמדות המתבססות על ידע קודם (גם אם אינו מדויק), על התרשמותו מדברים העוברים מפה לאוזן ומפרסומים באמצעי התקשורת, אשר לא פעם בוחרים לדווח על מקרים סנסציוניים ויוצאי דופן ולא על עבודתם השגרתית (Gibelman, 2004).

ידע על תפקידיהם של עובדים סוציאליים

מטרתו הראשונה של סקר זה הייתה לבחון את הידע הכללי של הציבור על העבודה הסוציאלית בישראל ואת מידת מודעותו למערך תפקידיהם של עובדים סוציאליים. ממצאיו מראים שלרוב הנבדקים היה ידע כללי סביר על עבודה סוציאלית, אך כאשר עבר המיקוד באופן ספציפי לתפקידים שממלאים עובדים סוציאליים, פחתה מידת הידע.

1) תפקידים שבאחריותם של עובדים סוציאליים

רמת ההיכרות של הנבדקים עם חלק מהתפקידים של עובדים סוציאליים הייתה גבוהה למדי, אך לפעמים הם טעו וייחסו להם תפקידים שאינם שייכים להם, ולהפך, הגדירו את תפקידיהם כלא שלהם. מעניין שאת רוב התפקידים הקשורים לטיפול באוכלוסיות מוחלשות (כגון ילדים שהוזנחו או עברו התעללות, מוגבלים שכלית, מכורים לאלכוהול וסמים ועוד) או למצבים משבריים או מורכבים (כגון אומנה ואימוץ, אלימות במשפחה, התעללות מינית וקשיים בתפקוד הפרט והמשפחה) ידעו רוב המשיבים לשייך לעובדים סוציאליים. ייתכן שהסיבה לבקיאות רבה למדיי בעניין זה היא שעובדים סוציאליים מזוהים באופן מסורתי עם טיפול במצבים אלו (LeCroy & Stinson, 2004). יש גם חוקרים המייחסים את הבקיאות לאופן שבו עובדים סוציאליים מוצגים באמצעי התקשורת. הם טוענים שרוב הציבור, שאין לו ניסיון אישי עם עובדים סוציאליים, מעצב את תפיסתו כלפיהם על פי חשיפתם באמצעי תקשורת, אשר מרבים להציגם בעיקר בהקשרים אלו (Freeman & Valentine, 2004; Gibelman, 2004; Tower, 2000).

ייתכן שגם מסיבה זו מודעותו של הציבור לכך שיש עובדים סוציאליים העוסקים בסוגיות הקשורות לקהילה (כגון פעילות לקידום שינוי מדיניות בנושאים שונים וסיוע בהתארגנות קהילתית) הייתה נמוכה למדיי. הרי פן זה נעדר ערך בידורי, חדשותי או סנסציוני, ולכן אינו מעורר עניין תקשורתי רב וכמעט אינו זוכה לחשיפה (Gibelman, 2004).

2004). גם לגבי תפקידים שעוסקים בהם לא רק עובדים סוציאליים (כגון טיפול נפשי ופסיכולוגי, ייעוץ זוגי וסיוע בהתמודדות עם לקויות למידה), מודעותו של הציבור לא הייתה גבוהה במיוחד. במקצת השאלות כמחצית הנבדקים לא ידעו כלל שעובדים סוציאליים יכולים לעסוק בתפקידים אלו. לממצא זה יש משמעות מרחיקת לכת מבחינת מיצובה הפרופסיונלי של העבודה הסוציאלית בישראל, לאור העובדה שבעשורים האחרונים גדל ההיצע של מקצועות ועיסוקים בתחום הטיפול הפרטני, הזוגי, המשפחתי ואף הקבוצתי והקהילתי, המתחרים ברובד הגלוי והסמוי על לגיטימציה ציבורית ועל הגדרות המצב במונחי פרסונליזציה ויוקרה. לחפיפה הניכרת בין כמה מהמקצועות והעיסוקים יש השפעה לא רק על הפרופסיה ועל אנשי המקצוע, אלא גם על חלק גדול מהציבור. כיוון שאינו בקי ברזי המקצועות השונים הוא עשוי להתקשות לעמוד על נקודות השוני והחפיפה ביניהם ולהחליט לאיזה מן התחומים עליו לפנות כשמתעוררת בעיה מסוימת.

2) תפקידים שאינם באחריות עובדים סוציאליים

מלבד תפיסות מוטעות לגבי התפקידים שעובדים סוציאליים מבצעים, נטו חלק מהנבדקים לייחס לעובדים סוציאליים תפקידים שאינם אמורים או שאינם יכולים לבצע מתוקף החוק, מתוקף הכשרתם או מתוקף האפשרויות האובייקטיביות העומדות לרשותם. אי ידיעה שעובד סוציאלי ממלא תפקיד מסוים, עשויה להסתכם באי פנייה יזומה אליו בנושא הקשור לתפקיד זה, אך תפיסה מוטעית שעובד סוציאלי ממלא תפקיד שאינו אמור למלא עשויה לגרור ציפיות ודרישות לא מציאותיות, כעס, אכזבה וביקורת מצד הפונים, המטופלים והציבור הרחב, ולפגוע בתדמית של המקצוע ושל העוסקים בו.

כך למשל 72.6% חשבו שתפקידם של עובדים סוציאליים למנוע התנהגות אובדנית. אין עוררין על כך שיש עובדים סוציאליים המטפלים באנשים הידועים להם כבעלי נטייה אובדנית ומסייעים להם. לא אחת הם משתפים פעולה עם צוותים מקצועיים נוספים (כמו פסיכולוגים ורופאים) וגם עם המשפחה, אך ספק אם עובד סוציאלי, ולצורך העניין כל בעל מקצוע טיפולי אחר, יכול למנוע או לנבא בוודאות התנהגות אובדנית.

זאת ועוד, רבים האמינו שעובדים סוציאליים נותנים קצבאות לנזקקים, אף שעיקר העיסוק בסיוע כספי לזכאים עבר לסמכות הביטוח הלאומי עוד בשנות ה-50. כמחצית הנבדקים האמינו שמתפקידם של עובדים סוציאליים לתת ייעוץ תעסוקתי, אף שזה מתפקידו של שירות התעסוקה, והיו שהאמינו שהם צריכים לעזור בדיוור, אף שזה מסמכותו של משרד הבינוי והשיכון. ללא ספק, עובדים סוציאליים יכולים וצריכים לסנגר על הלקוח ולתווך בינו ובין המנגנונים שצוינו, אך לא הם אמונים על ביצוען של הפונקציות שמשרדים אלו מופקדים עליהן.

עמדות הציבור כלפי עבודה סוציאלית ועובדים סוציאליים

מטרתו השנייה של סקר זה הייתה לבחון את עמדות הציבור כלפי עובדים סוציאליים, ובין היתר, לבדוק כיצד נתפסות האפקטיביות והמקצועיות של עבודתם ומהי רמת האמון והאהדה הציבורית כלפיהם לעומת בעלי מקצועות ועיסוקים טיפוליים ומסייעים אחרים. האופן שבו המקצוע נתפס בציבור תלוי במגוון רחב של גורמים. יש הטוענים, למשל, שהאופן והתדירות שבהם אמצעי התקשורת מציגים את המקצועות ואת בעלי המקצוע מעצבים את תדמיתם בעיני הציבור (Parenti, 1999). עם זאת, יש גם הטוענים שיש נטייה להטיל על אמצעי התקשורת אחריות מופרזת לעיצוב דעת קהל, ושכפועל השפעתם עליה היא מזערית (חצרוני, 2006). אי אפשר להתעלם מכך שמקצועות כמו עבודה סוציאלית, המוגדרים בחברה כ"נשיים" ו"מבוססי ידע פרקטי" (Dahle, 2012), נוטים לסבול בדרך כלל מיוקרת סטטוס נמוכה. כמו כן, מקצועות שבהם השכר נמוך ויש נטייה לזהותם עם אוכלוסיות שאינן אהודות על הציבור הרחב נחשבים גם הם יוקרתיים פחות (שתיל, 2012; Jacobs, 1999; Charles, 1992; Auger, et al., 2005). תמונה דומה עולה מסקר זה: כמעט כל הנבדקים ידעו שבישראל רוב העוסקים בעבודה סוציאלית הם נשים, רבים סברו ששכרם של רוב העובדים הסוציאליים אינו גבוה והאמינו שהם אינם מתוגמלים מספיק על עבודתם, ובהתאם, הגדירו את המקצוע כלא יוקרתי.

כמו מחקריהם של לה קרוי וסטנסון ושל שרפלי (Le Croy & Stinson, 2004; Sharpley, 1986) גם ממצאי סקר זה תומכים בכך שהטענה כי הציבור בישראל תופס עובדים סוציאליים באופן שלילי היא מרחיקת לכת. למעשה, הממצאים היו אמביוולנטיים. הדבר בא לידי ביטוי בעובדה שלצד תפיסתו של המקצוע כלא יוקרתי וכלא מתגמל כלכלית, כמחצית המשיבים האמינו שהוא אינו בהכרח מתאים אך ורק לנשים. בהעדר אפשרות להשוות את הממצאים לנתוני העבר, ומבלי להגיע למסקנות מרחיקות לכת, אפשר לקוות שממצא זה משקף נטייה לתפיסה מגדרית שוויונית יותר של המקצוע, וייתכן שאף תעודד במשך הזמן גברים רבים יותר להצטרף אליו. הדבר עשוי בהחלט לתרום לשיפור ההבנה של הצרכים והקשיים של הגברים המטופלים והתהליכים שהם עוברים ולעודד התייחסות ראויה יותר לנושא במחקר, בתאוריה ובפרקטיקה (באום, 2006). יתר על כן, לצד ביטוי עמדות שליליות או סטראוטיפיות כלפי עובדים סוציאליים (בעיני מקצת הנבדקים הם נתפסו כמושפעים בעבודתם מדעותיהם הקדומות, כחסרי יכולת להשפיע על המדיניות החברתית בנושאים שהם מטפלים בהם, כבעלי סמכויות יתר, כבעלי זכות להחליט על הוצאת ילדים מהבית ועוד), שיעור גבוה למדי של המשיבים האמינו שהם מתבססים בעבודתם על ערכים ואידאולוגיה חברתית ועל אתיקה מקצועית, ואף סברו שיש צורך להגדיל את מספר העובדים הסוציאליים ולשפר את תנאי עבודתם.

השוואה לתחומי עיסוק טיפוליים ומסייעים אחרים

בכל הקשור לתפיסת האפקטיביות והמקצועיות של עבודת עובדים סוציאליים ולרמת האמון והאהדה הציבורית, נמצא שכמו במחקרים קודמים (Condie et al., 1978; Fall et al., 2000), הם דורגו במקום הנמוך ביותר מכל בעלי המקצועות והעיסוקים הטיפוליים והמסייעים האחרים בכל המדדים (מלבד אמון). עם זאת, באופן עקיב הם קיבלו ציונים גבוהים יותר מבעלי עיסוקים לא מקצועיים כגון מאמנים אישיים, אנשי דת ויועצים רוחניים. מצד אחד, הדבר מצביע על כך שלציבור יש הערכה חיובית יותר כלפי תחומים פרופסיונליים המחייבים הכשרה פורמלית (קראוס והרטמן, 1994) מאשר כלפי עיסוקים לא מקצועיים. אך מצד אחר, מזווית הראייה של עובדים סוציאליים, העבודה שפסיכולוגים, פסיכיאטרים ואחיות דורגו כאפקטיביים, מקצועיים ואהודים יותר מהם היא מטרידה ביותר. לממצא זה חשיבות רבה מבחינת מיצובה של העבודה הסוציאלית כפרופסיה בסולם המקצועיות, היוקרה התעסוקתית ודעת הקהל. יש לתת על כך את הדעת ולבחון בכובד ראש מה גורם למצב זה וכיצד אפשר לתקנו.

תרומת המאפיינים הדמוגרפיים של הציבור ומידת מודעותו לתפקידי עובדים סוציאליים להסבר עמדתו כלפיהם

מטרתו השלישית והאחרונה של סקר זה הייתה לבחון אם למאפיינים הדמוגרפיים של הציבור ולמידת מודעותו למערך התפקידים של עובדים סוציאליים יש חלק בהסבר עמדתו כלפיהם. מן הממצאים עלה שככל שרמת המודעות של הציבור לתפקידים שממלאים עובדים סוציאליים הייתה גבוהה יותר, כך גם עמדתו כלפיהם הייתה חיובית יותר והוא תפס אותם כמקצועיים ואפקטיביים יותר, ורחש כלפיהם אמון רב יותר. בכך הסקר מספק עדות נוספת לזיקה המשמעותית בין ידע ובין עיצוב עמדות (Kaufman & Raymond, 1995–1996; Tower, 2000). המחקרים בתחום הידע של הציבור על עובדים סוציאליים ועמדותיו כלפיהם הם מעטים, ולנוכח זה בולט במיוחד העדר כמעט מוחלט של ידע על הזיקה שבין המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של הציבור לעמדתו כלפי עובדים סוציאליים.

המחקר הנוכחי חושף ממצאים ראשוניים, ועל כן גם הניסיון להסבירם מבוסס על הנחות שיש צורך להמשיך ולבחון במחקרים עתידיים. נשים נוטות להעריך עובדים סוציאליים באופן חיובי יותר ולתפוס אותם כאפקטיביים ומקצועיים יותר, וייתכן שהסיבה לכך היא שנשים מזדהות יותר עם המקצוע כיוון שהוא נתפס כמקצוע נשי (שתיל, 2012). נשים רבות עוברות בעצמן תהליך חברות (Dahle, 2012) שבמהלכו הן מפנימות את הבחירה במקצועות סיעודיים, חינוכיים או טיפוליים, ועל כן, מתוך היכרות עם תחומים קרובים וזיקה אליהם, הן עשויות לתפוס את העובדים הסוציאליים באופן חיובי יותר. כמו כן, היות והספירה הנשית מזוהה במידה רבה עם המשפחה ועם

המנגנונים המעניקים שירותים לפרט ולמשפחה (כמו מערכת החינוך), סביר להניח כי תהיינה להן הזדמנויות רבות יותר להתרשם מעשייתם של עובדים סוציאליים הלכה למעשה, ולגבש עמדה חיובית יותר כלפיהם.

כמו במחקרים קודמים (Evans-Lacko, Henderson, & Thornicroft, 2013; King, et al., 2009; Landén & Innala, 2000), עולה בסקר זיקה בין המעמד החברתי-כלכלי, הגיל וההשכלה של הנבדקים לבין עמדותיהם כלפי אוכלוסיות שנוטים לייחס להן תדמית חברתית מתייגת ולא חיובית במיוחד (כמו עובדים סוציאליים). מעמד חברתי-כלכלי גבוה מנבא עמדה חיובית יותר כלפי עובדים סוציאליים. ככל שהנבדקים מבוגרים יותר, כך הם תופסים את העובדים הסוציאליים כפחות מקצועיים ואמונם בהם יורד. ממצא זה מטריד במיוחד לנוכח העובדה שעם העלייה בגיל עולה הסבירות שאנשים יפגשו עובדים סוציאליים במגוון מסגרות חברתיות ויזדקקו לעזרתם. מטריד ומפתיע גם הממצא שעובדים סוציאליים, שהם ציבור משכיל, בעל תואר אקדמי ראשון לפחות, אינם זוכים להערכה גבוהה כל כך בקרב אנשים משכילים אחרים. לעובדה זו יכולות להיות השלכות מרחיקות לכת מבחינת מוכנותו של הציבור המשכיל העוסק במגוון רחב של תחומים (כגון חינוך, רפואה ותקשורת) להיחשף למבחר השירותים שמציעים עובדים סוציאליים ולשתף עמם פעולה (Tower, 2000).

מגבלות המחקר והמלצות למחקרים עתידיים

אחת המגבלות העיקריות של המחקר הנוכחי היא שעל אף גודלו הניכר של המדגם, שיטת הדגימה לא הייתה אקראית. עובדה זו עשויה ליצור הטיות מחקריות ולתת ייצוג יתר לכמה אוכלוסיות ותתי-יצוג לאחרות, ובכך לפגוע באיכות ההסקה מהמדגם לכלל האוכלוסייה.

מגבלה נוספת של המחקר נובעת מהקושי האמתי להשוות בין ממצאיו לבין ממצאים שעלו ממחקרים אחרים. לכך כמה סיבות: (א) המחקרים נערכו בתקופות שונות ואינם מביאים בחשבון שינויים חברתיים ושינויים שחלו במקצוע העבודה הסוציאלית; (ב) הם נערכו במדינות שונות, שבכל אחת מהן מערכת סוציאלית בעלת מאפיינים שונים וייחודיים משלה ובקרב אוכלוסיות בעלות אפיונים שונים; (ג) ישנם הבדלים מתודולוגיים משמעותיים הקשורים לניסוח השאלות, הבניית המחקר ואופן העברתו.

כדי להבין היטב את המגמות בהתפתחות הידע של הציבור על עובדים סוציאליים ועמדותיו כלפיהם יש לערוך מעקב קונסיסטנטי אחר נושא זה ולהבנות הליך מחקרי המבוסס על דגימה מייצגת, בעל מבנה מתודולוגי אחיד ומגובש, המאפשר לערוך השוואה תוך-תרבותית ובין-תרבותית לאורך ציר הזמן. זאת ועוד: רוב הממצאים המוצגים במאמר זה הם ראשוניים, מאחר שאין התייחסות אליהם בספרות מחקר קודמת, ועל כן חשוב להמשיך ולחקור את הנושא ולערוך מחקרי עומק נוספים,

שיעסקו בין היתר בתרומתם של גורמים שהמחקר הנוכחי לא עסק בהם להסבר הידע של הציבור על עובדים סוציאליים ועמדותיו כלפיהם (כגון תדמיתם כפי שהיא עולה מאמצעי התקשורת, ניסיון או היכרות אישית עם עובדים סוציאליים ועוד).

סיכום

לנוכח התדמית האמביוולנטית שנוצרה לעובדים סוציאליים בישראל עומד בפניהם אתגר לא פשוט – שיפור תדמיתם המקצועית. חוקרים בתחום העבודה הסוציאלית עוסקים לרוב במחקרים הקשורים לאוכלוסיות היעד שלהם, אך אינם מקדישים מאמץ לחקור את הפרופסיה שלהם. יש רק מחקרים מעטים בנושא דעת הקהל על עובדים סוציאליים, והללו מצביעים על חוסר מודעות מספקת של עובדים סוציאליים לנושא ועל כישלון בפיתוח חשיבה אסטרטגית, מתוכננת ומאורגנת לשיפור התדמית המקצועית והרחבת הידע של הציבור על המקצוע. אם אמצעי התקשורת אינם מסייעים מיוזמתם לעובדים סוציאליים להשיג מטרה זו, על העובדים הסוציאליים עצמם, ובמיוחד על העומדים בראש הארגונים המקצועיים, חלה האחריות ללמוד כיצד לעבוד עם אמצעי התקשורת ולנצל במה זו כדי "לשווק" את המקצוע באור חיובי יותר ולחשוף את הציבור לכלל היבטיו. גם על המורים לעבודה סוציאלית חלה אחריות לעורר את מודעותם של עובדים סוציאליים לעתיד לחשיבותה של התדמית המקצועית בעיני הציבור. מעבר לכך, חשוב לתכנן פעולות יזומות לשיתוף פעולה עם מגוון קבוצות וארגונים חברתיים ולפעול לקידום ההסברה ולהעלאת המודעות למקצוע בקהילה.

מקורות

- איגוד העובדים הסוציאליים (2014). <http://www.socialwork.org.il>.
באום, נ. (2006). המגדר הנאלם: התייחסות העבודה הסוציאלית אל הגבר כלקוח. חברה ורווחה, כו, 238–219.
בוכבינדר, א. (2012). מהי עבודה סוציאלית? הגדרות, מרכיבים ודילמות. בתוך: מ. חובב, א. לונטל, וקטן, י. (עורכים), עבודה סוציאלית בישראל. רעננה: הקיבוץ המאוחד.
בן פורת, א. (2001). אי שוויון. בתוך: א. יער וז. שביט (עורכים), מגמות בחברה הישראלית, א. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
בר צורי, ר. (2003). עובדים סוציאליים בישראל – סקירת ההתפתחויות בתחום בשנים 1990–2002. ירושלים: משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה.
הכנסת, מרכז המחקר והמידע. (2010). ניתוח הצעת תקציב משרד הרווחה והשירותים החברתיים לשנת הכספים 2011–2012. ירושלים: הכנסת.

השתקפותם של העובדים הסוציאליים בעיני הציבור בישראל

- וייס, ע. (2000). השלכות חוק הבטחת הכנסה על תפקוד המחלקות לשירותים חברתיים – האם התממשו הציפיות? ביטחון סוציאלי, 58, 76–96.
- חובב, מ., לונטל, א., וקטן, י. (עורכים) (2012). עבודה סוציאלית בישראל. רעננה: הקיבוץ המאוחד.
- חצרוני, א. (2006). האפקטים החלשים של ההשפעות החזקות של התקשורת. בתוך: ר. לזרוביץ, א. חיימוב, א. צ'ישינסקי, ו.ש. שהרבני (עורכים). חוקרים בעמק – אוסף מאמרים של חוקרים במכללת עמק יזרעאל (עמ' 248–258), המכללה האקדמית, עמק יזרעאל.
- למ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה) (2013). שנתון סטטיסטי לישראל 2013. www.cbs.gov.il/shnaton64/st02_19x.pdf
- למ"ס (2013). אוכלוסיות בישראל לפי תכונות דמוגרפיות. www.cbs.gov.il/reader/?MIval=cw_usr_view_SHTML&ID=629
- מקרוס, א. (2006). תפקיד העובד הסוציאלי בחברה משתנה מנקודת המבט של עובדים סוציאליים ולקוחותיהם. חברה ורווחה, כו (2), 135–152.
- משרד האוצר (2011). דין וחשבון על הוצאות השכר בשירות המדינה, בגופי הביטחון ובשירות בתי הסוהר לשנת 2011. דו"ח מספר 11. www.mof.gov.il
- קראוס, ו. והרטמן, מ. (1994). שינוי ביוקרת המקצועות בישראל בשנים 1974–1989. מגמות, לו (1), 78–87.
- קרומר-נבו, מ., סלונים-נבו, ו., הירשזון-שגב, ע., ובן-ישי, ש. (2005). תפיסותיהם של הפונים ה"ותיקים" ללשכת הרווחה את העובדים הסוציאליים. חברה ורווחה, כה, 533–555.
- שתיל (2012). נשים במקצועות הטיפול: תיאור מצב ומאבק. אוחזר ב-20 בספטמבר 2013: www.shatil.org.il
- תקנות העובדים הסוציאליים. (2001/2006). <http://www.socialwork.org.il>
- Auger, R. W., Blackhurst, A. E., & Wahl, K. H. (2005). The development of elementary-aged children's career aspirations and expectations. *Professional School Counseling, 8*, 322–329. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/42732626>
- Brante, T. (2011). Professions as science-based occupations. *Professions and Professionalism, 1*, 4–20. doi: 10.7577/pp.v1i1.147
- Charles, M. (1992). Accounting for cross-national variation in occupational sex segregation. *American Sociological Review, 57*, 483–502. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/218788698?accountid=40023>
- Condie, C. D., Hanson, J. A., Lang, N. E., Moss, D. K., & Kane, R. A. (1978). How the public views social work. *Social Work, 23*, 47–53. doi:10.1093/sw/23.1.47
- Dahle, R. (2012). Social work: A history of gender and class in the profession. *Ephemera, 12* (3), 309–326. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/1269463381?accountid=40023>
- Evans-Lacko, S., Henderson, C., & Thornicroft, G. (2013). Public knowledge, attitudes and behavior regarding people with mental illness in Nengland 2009–2012, *The British Journal of Psychiatry, 202*, 51–57. doi: 10.1182/bjp.bp.112.1129
- Fall, K. A., Levitov, J. E., Jennings, M., & Eberts, S. (2000). The public perception of mental health professions: An empirical examination. *Journal of Mental Health Counseling, 22*, 122–134. Retrieved from <http://connection.ebscohost.com/c/articles/3312968>
- Freeman, M. L., & Valentine, D. P. (2004). Through the eyes of Hollywood: Images of social workers in film. *Social Work, 49*, 151–161. doi:10.1093/sw/49.2.151

- Gibelman, M. (2004). Television and the public image of social workers: Portrayal or betrayal? *Social Work, 49*, 331–335. doi:10.1093/sw/49.2.331
- Itzhaky, H., & York, A. S. (1994). Different types of client participation and the effect on community social work intervention. *Journal of Social Service Research, 19*, 85–98. doi: 10.1300/J079v19n01_05
- Jacobs J. A. (1999). Gender and the stratification of colleges. *The Journal of Higher Education, 2*, 161–187. doi: 10.2307/2649126
- Kaufman, A. V., & Raymond, G. T. (1995-1996). Public perception of social workers: A survey of knowledge and attitudes. *Arete, 20*, 24–35.
- King, M. E., Winter, S., & Webster, B. (2009). Contact reduces transprejudice: A study on attitudes towards transgenderism and transgender civil rights in Hong Kong. *International Journal of Sexual Health, 21*, 17–34. doi: 10.1080/19317610802434609
- Landén, M., & Innala, S. (2000). Attitudes toward transsexualism in a Swedish national survey. *Archives of Sexual Behavior, 29*, 375–388. doi: 10.1023/A:1001970521182
- LeCroy, C. W., & Stinson, E. (2004). The public's perception of social work: Is it what we think it is? *Social Work, 49*, 164–174. doi:10.1093/sw/49.2.164
- National Association of Social Workers (2008). NASW code of ethics . Retrieved from:
- Parenti, M. (1999). Methods of media manipulation. In R. E. Hiebert (Ed.), *Impact of mass media: Current issues* (4th ed., pp. 120–124). New York, NY: Addison Wesley Longman.
- Sharpley, C. F. (1986). Public perceptions of four mental health professions: A survey of knowledge and attitudes to psychologists, psychiatrists, social workers and counsellors. *Australian Psychologist, 21*, 57–68. doi:10.1080/00050060600726320
- Staniforth, B., Fouché, C., & Beddoe, L. (2014). Public perception of social work and social workers in Aotearoa New Zealand. *Aotearoa New Zealand Social Work Review, 26*(2), 46–60. Retrieved from: <http://anzasw.org.nz/about/topics/show/207-aotearoa-nz-social-work-review>
- Tower, K. (2000). In our own image: Shaping attitudes about social work through television production. *Journal of Social Work Education, 36*, 575-9586. doi: 10.1080/10437797.2000.10779029
- Vogt, W. P. (1994). What is tolerance and why should we teach it? *Review of Education/ Pedagogy/Cultural Studies, 16*, 277–296. doi:10.1080/1071441940160304
- Weinberger, P. (1967). Assessing professional status in social welfare. *Personnel Information, 10*, 44–47. doi: 10.1093/sw/49.2.164
- Zugazaga, C. B., Surette, R. B., Mendez, M., & Otto, C. W. (2006). Social worker perceptions of the portrayal of the profession in the news and entertainment media: An exploratory study. *Journal of Social Work Education, 42*, 621–636. doi: 10.5175/jswe.2006.200500502